

HRVATSKA AKADEMIJA
ZNANOSTI I UMJETNOSTI

INSTITUT ZA HRVATSKI JEZIK

Lošinjski muzej

Financira
Europska unija
NextGenerationEU

Međunarodni znanstveni skup
11. Skokovi etimološko-onomastički susreti
Mali Lošinj, 16. – 18. listopada 2026.
Lošinjski muzej – palača Fritz

ORGANIZACIJSKI ODBOR

Hrvoje Bazina
Dunja Brozović Rončević
Anđela Frančić
Dubravka Ivšić Majić (tajnica)
Pavao Krmpotić
Alexander Lubotsky
Marek Majer
Ranko Matasović (predsjednik)
Josip Perković
Tijmen Pronk
Nikola Vuletić

SAŽETCI IZLAGANJA

Lada Badurina

Sveučilište u Rijeci

Filozofski fakultet

lada.badurina@uniri.hr

Ivo Pranjković

ivopranjkovic47@gmail.com

Etimološki zapisi fra Odorika Badurine

U prilogu se komentiraju brojni etimološki zapisi sadržani u knjizi fra Odorika Badurine *Dokumentirana povijest Luna i Novalje*, 1. knjiga (Novalja, 2023). Riječ je npr. o fra Odorikovim tumačenjima naziva kao što su *Lun*, *Gračišće*, *Caska* (*Cissa*), *Pag*, *Novalja*, *Ilovik*, *Stražišće*, *Prentur*, *Tovarnele* (*Tovrnele*), *Laganj*, *Košljun*, *Mandre* itd. U komentarima se fra Odorikova tumačenja nastoje dovesti u vezu s nekim kasnijim šire prihvaćenim mišljenjima hrvatskih etimologa.

Hrvoje Bazina

Sveučilište u Zadru

Centar za jadransku onomastiku i etnolingvistiku

Trg kneza Višeslava 9, 23000 Zadar

hbazina20@unizd.hr

Toponimijski leksik podmorja: naši nazivi za podmorski ponor

Bentonimi, odnosno toponimi morskoga dna, u hrvatskoj su toponomastici općenito slabo istraženi. Najviše im se posvetio Vladimir Skračić (1996, 2020), koji bentonime dijeli u tri semantičke skupine: one koji identificiraju referente u plitkome moru, one koji se odnose na referente na razini mora i one u dubini. Podmorski je ponor specifična konfiguracija morskoga dna, koja označava nagli prijelaz iz plićega u dublje more. Takva su mjesta ribarima vrlo poželjna, jer je riječ o prirodnim staništima najkvalitetnijih riba i rakova. Imena za podmorske ponore u pravilu su toponimizirani apelativi (usp. Skračić 2020: 212), a nedavno objavljena dokumentacijska karta *Jezičnog atlasa pomorske i ribarske kulture Dalmacije i Kvarnera* (JAPRK 024) svjedoči o izrazitoj leksičkoj varijaciji naziva za podmorski ponor. U ovom se izlaganju građa iz atlasa etimološki obrađuje i tipizira, te se donosi u obliku interpretativne leksičke karte. Uz veći broj lokalno specifičnih i mikroarealnih leksičkih tipova, nekolicina tipova zauzima značajnije areale ('ambis', 'kadija', 'profund', 'rub', 'skaras'). Njihova se prostorna distribucija nastoji objasniti iz geolingvističke perspektive.

Literatura

- Skračić, Vladimir. 1996. *Toponimija vanjskog i srednjeg niza zadarskih otoka*. Split: Književni krug Split.
- Skračić, Vladimir. 2020. Bentonimi – toponimi morskoga dna. *Folia onomastica Croatica*, 29, 203–220.

Harald Bichlmeier

Friedrich-Schiller-Universität Jena
Philosophische Fakultät
harald.bichlmeier@uni-jena.de

The place name *Boderitz* (Thuringia, Altenburger Land), Common Slav. **dǫbrъ* ‘ravine’ in the Old Sorbian onomasticon and how to reconstruct Proto-Sorbian

The standard reconstruction of the place name *Boderitz* (127[4] in *villa Podebriz* [UB Altenburg, Nr. 237]) is surprisingly OSorb. **Pod(e)brez’e/*Pod(e)brěz’e*, a compound of Comm.Slav. **podъ* ‘under’, **berza* ‘birch-tree’ and the collective suffix **-bje*, thus it would have designated a ‘(settlement) below the birch-trees’ vel sim. As it will be shown (and seems obvious almost at first sight) this etymology does not work for several reasons. Alternatively, a pre-form **Pod(e)brězъcъ* had been proposed, which would probably be in order.

But one might also think up another solution, Comm.Slav. **Po(dъ)-dǫbr-ica* (< **po* ‘on, near, along’ [or **podъ* ‘under’] + **dǫbrъ* ‘ravine’ + **-ica*) > OSorb. **Podebrica* (rather an original microtoponym ‘meadow/field along the ravine’ vel sim.) which might as well do the job.

In this context, more than half a dozen place names from Lower Lusatia and more than a dozen place names from Upper Lusatia will be examined, for which a solution based on **dǫbrъ* has been proposed (mostly concurring with an etymology based on **dobrъ* ‘good’). It can be shown that more than half of these names can be excluded from the group of names that contained **dǫbrъ* (and thus must contain **dobrъ*). For most of the others the ambiguity remains. But finally, there is at least a microtoponym which certainly goes back to PSorb. **Debrica*. Additionally, the attestations of place names and microtoponyms based on **dǫbrъ* in other Slavic languages/countries will be surveyed shortly.

In the context of the whole affair the developments of Comm.Slav. **ъ*, **ь* in Proto-Sorbian and thereafter in Upper and Lower Sorbian will be discussed as they shed light on the question which of the names can contain **dǫbrъ* and which cannot.

Another point will concern the development of Comm.Slav. **ě* as well as secondary PSorb. **ě* which arose after the metathesis of liquids in acute syllables (Comm.Slav. **TéRT* > PSorb. **TRéT* > OSorb. *TRěT* [**bérza* > USorb. *brěza* / LSorb. *brjaza*] vs. Comm.Slav. **TeRT* > PSorb. **TReT* > OSorb. *TReT* [PSorb. **breg* > USorb. *brjóh* / LSorb. *brjóg*]).

And finally, based on the just mentioned points a few considerations will be made on the question how to define – and for what point in time – Proto-Sorbian and/or Old Sorbian. If a proto-language is regarded as a reconstructed widely uniform language then every development which destroys uniformity (i.e., creates variants/dialects) is a development which is not any more part of the proto-language-phase, but creates a new stadium, which is already post-proto-language. In this sense Proto-Sorbian has as parts of its systems the forms **debr̥* (not **dobr̥* etc.), **br̥eza* (not **br̥ěza* etc.) and **d’en̥* (not **dz’en̥* etc.).

Dating is always difficult but starting from these forms and the sounds contained in them and what we know about their later developments, we might date Proto-Sorbian to the 11th century, it certainly ceased to exist not later than 1100, after which date we may suppose that the Sorbian language started to split and we enter the phase of Proto-Low-Sorbian vs. Proto-Upper-Sorbian. The denomination ‘Old Sorbian’ for everything before the rise of the written Sorbian languages during Reformation should be discarded as imprecise.

Branimir Brgles

Institut za hrvatski jezik

Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb

bbrgles@ihjj.hr

Antroponimijske potvrde u kasnosrednjovjekovnim vrelima

Autor će predstaviti najvažnije zaključke višegodišnjih istraživanja srednjovjekovnih i ranonovovjekovnih vrela koja se tiču suvremenoga hrvatskog prostora. Pritom će naglasiti važnost predstatističkih serijalnih povijesnih vrela, poput urbara, popisa crkvene desetine i popisa gornice. U uvodnome dijelu izlaganja autor će predstaviti specifičnost i inovativnost metodološkog pristupa te ga usporediti sa sličnim istraživanjima izvan Hrvatske. Temeljni istraživački zaključci, koje će autor predstaviti u drugome dijelu izlaganja, dobiveni su dubinskim istraživanjem pojedinih povijesnih vrela, odnosno istraživanjima na „mikro razini“. Ti se istraživački zaključci, primjerice, odnose se na učestalost pojedinih osobnih imena u različitim regijama i povijesnim razdobljima, na razvoj pridjevaka i prezimena, kao i na razvoj antroponimijske formule. U završnome dijelu izlaganja autor će se osvrnuti na stanje istraženosti te na buduća istraživanja.

Pogled na toponimiju Žminja i Žminjštine

Naselje Žminj nalazi se u središnjoj Istri te je s okolnim naseljima (selima) administrativno ustrojen kao Općina Žminj. Žminjština se sastoji od tridesetak većih naselja, a ako uključimo i ona manja, njihov ukupan broj prelazi brojku osamdeset. Govor Žminja i Žminjštine pripada sjevernočakavskom ili ekavskočakavskom dijalektu, odnosno središnjem istarskom poddijalektu (Vranić 1999). Taj govor pripada najstarijem sloju slavenskih govora u Istri (Kalsbeek 2008: 2). U izlaganju će se prikazati toponimija Žminja i Žminjštine. Dio toponima prikupljen je terenskim istraživanjem, dok je dio preuzet iz *Rječnika govora južne Žminjštine* (Kranjčić 2021), u kojem se donosi veći broj toponimskih likova koji su akcenturiani, no nisu onomastički obrađeni. U izlaganju će, dakle, biti riječ o suvremenoj žminjskoj toponimiji. Toponimi će se analizirati i klasificirati s obzirom na motivaciju i tvorbu, pri čemu će se staviti naglasak na etiologiju te donekle i na etimologiju. Ukazat će se na specifični toponimijski leksik, kao i na specifične toponimijske tvorbene elemente (posebno tipične toponimijske sufikse). Toponimi nam kao živi jezični spomenici osvjetljavaju povijesnu, jezičnu, socijalnu, kulturnu, gospodarsku i političku dimenziju određenog kraja, u ovom slučaju Žminja i Žminjštine.

Literatura:

Kalsbeek, J. 2008. O žminjskom govoru.

(https://pure.uva.nl/ws/files/4128223/57911_KalsbeekZminjDARE.pdf, članak preuzet 31. svibnja 2026.).

Kranjčić, Ondina. 2021. *Rječnik govora južne Žminjštine*. Zagreb : Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Vranić, Silvana. 1999. *Čakavski ekavski dijalekt: sustav i podsustavi*, Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.

Mikołaj Dunikowski

Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk
mikolaj.dunikowski@ijppan.pl

Paweł Swoboda

Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk
pawel.swoboda@ijppan.pl

Slavenski toponimi s priloškom zamjenicom *tu* (*Tustanj*, *Tuklęcz*, *Tučepi* i dr.)

Toponimi u kojima se može identificirati priloška zamjenica *tu* predmet su slavističkih interesiranja već preko sto godina, otkako su F. Černý i P. Váša (1907) primijetili sličnost čeških i moravskih imena *Tučapy*, *Tuklaty*, *Tukleky*, *Tupadly*, *Tupesy*, s dalmatskim i poljskim ekvivalentima, kao što su *Tučapi* kod Makarske ili poljska imena sela *Tuczępy*, *Tuklęcz* i dr. U narednim desetljećima jezikoslovci su identificirali još više toponima ovoga tipa u Ukrajini i na Kosovu, ne znajući da selo *Tučep* postoji i na makedonskom jezičkom području Albanije. Dosadašnji istraživači predlagali su različite etimologije navedenih imena. Na primjer, hipotezu A. Brücknera (1935), za koga su polj. *Tuczępy* bili u početku termin za stanovnike – ljude koji „tu czępią (siedzą)” (up. praslov. *čepěti, čepěti, čapěti ‘čučati’ Sławski 1976: 144–145), prihvatili su, između ostalih, Profous (1957), Wilkoń (1965) i Bezłaj (1967, 1968), dok druge etimologije, poput baltičkih i ilirskih, nisu dobile priznanje iz formalnih i zemljopisnih razloga. Veliki broj istraživanih imena potvrđen je još u srednjem vijeku (*Tucapi* 1131. u Moravskoj, *Tuchapi* 1191. u Poljskoj, *Tukleci* ~1181. u Češkoj, *Thubandzino* 1392), a njihove morfološke osobine tipične su za toponime nastale od antroponima. Međutim, slavenski antroponimi na *tu-*, kao i s drugim članom *-čepъ*, *-klękъ*, *-stanъ*, nisu bili poznati tadašnjim lingvistima. Jedini znanstveni rad u kojem se toponimi na *tu-* tretiraju kao skupina napisao je Wilkoń (1965), ali i on uzima u obzir samo poljska imena. Stoga će u našem radu biti predstavljeni novi materijali za istraživanje navedenih slavenskih imena, uz usporednu analizu dosadašnjih hipoteza i rekonstrukciju slavenskih imena **Tu-čepъ*, **Tu-klękъ*, **Tu-stanъ*, sa ciljem da postavimo pitanja u vezi sa granicama rekonstrukcije nepotvrđenih antroponima i semantičkoj komponenti etimologije vlastitih imena i istovremeno pokušamo dati odgovore na njih.

Bezłaj, France. 1967. *Eseji o slovenskem jeziku*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Bezłaj, France. 1968. *Význam onomastiky pro studium praslovanského slovníku*, *Slavia*, časopis pro slovanskou filologii XXVII, 353–363.

Brückner, Aleksander. 1935. *O nazwach miejscowych*. Kraków: Polska Akademia Umiejętności.

Černý, František & Váša, Pavel. 1907. *Moravská jména místní*. Brno.

Profous, Antonín. 1957. *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny*. IV, S–Ž. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.

Sławski, Franciszek. 1976. *Słownik prasłowiański. Tom II: C-Davъnota*. Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdansk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.

Wilkoń, Aleksander. 1965. *Nazwy miejscowe typu Tuczępy, Tumidaj w języku polskim*. *Onomastica* X, 151–158.

Metka Furlan

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

1000 Ljubljana

metka.furlan@zrc-sazu.si

Petar Skok o slovenskoj riječi *goljuf* 'varalica'

Iako je Erich Berneker (I, 321) već pokazao, da je slovenska riječ romanska posuđenica (it. *gaglioffo*), samo je Petar Skok istaknuo da posuđenica nije mlada, već zbog -o- pripada najstarijim romanizmima u slovenskom (Skok: I, 548). U referatu će biti predstavljeni i drugi razlozi zbog kojih je slovenska riječ *goljuf*, kao i hrvatska *goljuf* (uz nju i *galjuf*) nastala unakrštenjem starije i mlađije posuđenice: jslov. dial. **gol'ipъ* (< ***gol'ypъ*) : sln./hrv. **gal'uf* = sln., hrv. *goljuf*.

Jadranka Gvozdanović

Slavisches Institut der Universität Heidelberg
jadranka.gvozdanovic@slav.uni-heidelberg.de

Historical linguistics and archaeology for deciphering early mediaeval Slavic-Germanic contacts

Most extensive evidence on past cultures can be obtained by studying language and archaeology, possibly complemented by historical evidence and archaeogenetics. Linguistics has well-established methods of internal and comparative reconstruction, and of evaluation of distributional parameters; with reference to these, linguistics can detect effects of past language contacts by direct or indirect evidence, or (on a meta-level) by typological evaluation provided there is a clear and non-circular notion of language type. At the same time, some variation remains unaccounted for or even not noticed by the linguistic methods, as survival of varieties may be conditioned by structural, communicative, sociocultural or external factors. It is there, beyond general evidence, that archeology can give us clues. At the same time, archeology deals with the problem of assignment of artefacts and discerning their functionality; here, linguistic evidence can provide decisive clues.

This contribution deals with the relatively short-lived linguistic history of so-called *Bavaria Slavica*, i.e. northeastern Bavaria in the Early Middle Ages, an area in which the Slavic population under the expansion of Frankish power developed increased contacts with Germanic resulting in bilingualism and finally language shift. Direct testimony of this development is reflected in onomastics and lexical borrowings of a specific kind, in addition the general tendencies discussed by Newerkla (2011) and Pronk-Tiethoff (2013). This was studied in detail in the research project funded by the German Research Council (DFG) and the Czech Research Council (GAČR) titled “Linguistic and cultural dynamics in a frontier society: New perspectives on Northeast Bavaria and West Bohemia in the Early Medieval Period”.

The general linguistic hypothesis is that the rendering of Slavic linguistic forms in the neighbouring Old High German (and subsequently Middle High German) language of that time is revealing for relative chronologies of changes both in Slavic and in Germanic. In this sense, the analysis can contribute both to Slavic and to Germanic historical linguistics.

The primary data are based on a full (top)onomastic dataset collected during the project, that will be published on *zenodo* this year.

The presented analysis shows potentials and limitations of historical onomastics, lexical and more generally contact studies. In an exemplary way, it focuses on three cases: the Bavarian Slavic toponym *Perschen* (attested in 798 as *Persan*, cf. Eichler 1962: 373) vs. Bohemian *Břežany*, the Bavarian toponym *Pfreimd* vs. Bohemian *Přímada*, and the lexeme *šat(a)* ‘cloth, clothes’ (first mentioned by Vasmer 1934: 50), attested in West Slavic and parts of East Slavic, vs. High German *Schater*. The first of these is genuinely Slavic, the second of Germanic origin, and the third claimed to be of Germanic origin, but its claimed Proto-(West) Germanic origin appears after close examination problematic and should be modified. Here also historical and archaeological evidence plays a role. Each of these examples has a more general significance.

References

- Eichler, Ernst. 1962. Beiträge zur Etymologie und Struktur der slawischen Orts- und Flußnamen in Nordostbayern. In: *Wissenschaftliche Zeitschrift der Karl Marx Universität Leipzig, Gesellschafts- und Sprachwissenschaftliche Reihe* 11: 365-395.
- Newerkla, Stefan-Michael. 2011. *Sprachkontakte Deutsch-Tschechisch-Slowakisch*. Frankfurt: Peter Lang.
- Pronk-Tiethoff, Saskia. 2013. *The Germanic Loanwords in Proto-Slavic*. Leiden: Brill.
- Vasmer, Max. 1934. Ältere germanische Lehnwörter im Slavischen. *Zeitschrift für slavische Philologie* 11: 50-51.

Joža Horvat

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Ulica Ivana Lučića 3 HR-10000 Zagreb

jhorvat3@ffzg.unizg.hr

Stopljenice s ojkonomijskim elementima u hrvatskom jeziku

Stapanje je tvorbeni način koji se temelji na kombiniranju ili fuziji neznačenjskih dijelova dviju ili više postojećih punoznačnica. U izlaganju se prikazuje dio rezultata istraživanja stopljenica s toponimijskim elementima u hrvatskom jeziku. Građa je prikupljena ekscerpiranjem iz *Hrvatskoga rječnika stopljenica* (Marković, Klindić i Borković 2016) te dopunjena primjerima iz komentara korisnika suvremenih informativnih portala i drugih internetskih platformi. Klasifikacijom i onomastičkom analizom utvrđuje se koje toponimijske kategorije sudjeluju u stapanju, a zbog opsežnosti korpusa u središnjem dijelu izlaganja posebna se pozornost posvećuje stopljenicama s ojkonomijskim elementima. U analizi se ustanovljuje kojim semantičkim poljima pripadaju druge riječi koje sudjeluju u nastajanju izdvojenih primjera, iščitavaju se eventualne dijalektne značajke i inojezični utjecaji, opisuje se stilska raslojenost polaznih jedinica i sl. Interpretiraju se stilske figure u podlozi stopljenica s ojkonomijskim elementima, iščitavaju se grafostilska obilježja, a odstupanja od norme standardnoga jezika promatraju se u kontekstu slobode, kreativnosti i afektivne obojenosti neslužbene (pisane) komunikacije.

Dubravka Ivšić Majić
Institut za hrvatski jezik
Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb
divsic@ihjj.hr

Mrežna inačica *Etimološkoga rječnika hrvatskoga jezika*

U izlaganju će se predstaviti mrežna inačica *Etimološkoga rječnika hrvatskoga jezika* (Matasović i dr., 2016., 2021.) uspostavljena tijekom rada na projektu „Etimološki rječnik – 3. faza“ (financiranom iz fonda *NextgenerationEU*).

Riječ je o prvome hrvatskom etimološkom rječniku dostupnom u elektroničkom obliku. Prikazat će se način na koji je baza podataka, strukturirana u programu *Tshwanelex*, iskorištena za stvaranje modernoga digitalnog resursa koji objedinjuje prednosti tiskanoga i digitalnog izdanja uz poseban naglasak na koncept i funkcionalnosti same mrežne inačice.

Elka Jačeva-Ulčar

Institut za makedonski jezik „Krste Misirkov“ – Skopje
elka.jaceva.ulcar@gmail.com

Prilog proučavanju etimološki neprozirnih toponima u vodenskom toponomastikonu

Vodenski toponomastikon, sastavljen na temelju raspoložive arhivske, dijalektološke i onomastičke građe te podataka sačuvanih u Institutu za makedonski jezik ‘Krste Misirkov’, obuhvaća velik broj ojkonima, hidronima, oronima i mikrotoponima različitoga podrijetla i jezične strukture. Premda je za najveći dio toga korpusa moguće ponuditi manje ili više uvjerljiva etimološka tumačenja, među prikupljenom građom nalazi se i znatan broj toponima kojima ni nakon provedene analize nije bilo moguće sa sigurnošću utvrditi podrijetlo ni motivaciju. Riječ je o nazivima različitih strukturnih obilježja koji se ne mogu jednoznačno objasniti poznatim slavenskim leksičkim fondom ili za koje postoje tek djelomična i nedovoljno uvjerljiva tumačenja.

U radu će se analizirati odabrana skupina etimološki neprozirnih toponima iz Vodenskoga kraja. Pozornost će se posvetiti njihovim fonološkim, tvorbenim i semantičkim obilježjima te mogućim etimološkim poveznicama sa slavenskim, romanskim, turskim i drugim balkanskim jezičnim slojevima. Posebno će se razmotriti pitanje mogu li pojedini od tih naziva predstavljati ostatke starijih jezičnih slojeva sačuvanih u lokalnoj toponimiji.

Polazeći od činjenice da su toponimi među najstabilnijim jezičnim jedinicama te da često čuvaju arhaične jezične elemente, cilj je rada ukazati na važnost etimološki neprozirnih naziva za proučavanje povijesti jezika, jezičnih dodira i slojevitosti toponimije Egejske Makedonije. Analiza odabranih primjera nastoji pridonijeti boljem razumijevanju vodenskoga toponomastičkog sustava te otvoriti nova pitanja o podrijetlu i razvoju pojedinih mjesnih naziva.

Ključne riječi: Vodenski toponomastikon, toponimija, etimologija, etimološki neprozirni toponimi, jezični dodiri, Egejska Makedonija.

Ante Jurić

Sveučilište u Zadru

Centar za jadransku onomastiku i etnolingvistiku

Trg kneza Višeslava 9, 23000 Zadar

ajuric@unizd.hr

Oznake za oblik, izgled, površinska svojstva i položaj terena u hrvatskoj jadranskoj toponimiji

Cilj istraživanja/prezentacije je sintetski prikaz koncepata opisanih imenovanjem u toponimiji hrvatskoga dijela istočnog Jadrana te leksičkih i tvorbenih varijacija u imenovanju na različitim točkama istraženog prostora. Prikaz se temelji na onomasiološkoj metodi – od koncepta ka jezičnome liku. Primjeri imenovanih koncepata su: 'oštri vrh', 'mali obli vrh', '„debeli“ vrh', 'kameniti teren', 'stršća stijena', 'duboka uvala', 'plitka uvala', 'dio brda okrenut suncu/od sunca' itd. Građa je prikupljena iz dosad objavljenih popisa toponomastičke građe naslovljenoga prostora i samim time neće odražavati potpunu sliku stanja, niti će iz nje biti moguće izvoditi zaključke o dijalektološkom potencijalu pojedine varijacije, ali će nezin prikaz moći ukazati na opće tendencije u imenovanju i na pojedine horizontalne različitosti u realizaciji. Manji dio građe prikupljen je pomoću ciljano ustrojenog upitnika na terenu. Puntkovi za usporedbu odabrani su sukladno dostupnosti građe za pojedine areale.

Michał Koźmiński

Andrzej Frycz Modrzewski Krakow University
michal.kozminski@doctoral.uj.edu.pl

Etymology meets syntax: indefinite pronouns of the type **i-kvto* in BCMS, Old Czech, Old Polish and Kashubian

BCMS (Bosnian-Croatian-Montenegrin-Serbian) is the only contemporary language that makes use of indefinite pronouns such as *itko*, *išta*, *ikad*, *ikakav*, etc.: Their origin and functionality are fairly well described in the existing literature (Musić 1934, Skok 1971, Progovac 1994, Matasović 2016, among others). However, little to no attention has been paid to the historical existence of such forms in three languages of the West Slavic branch, namely, Old Czech, Old Polish (most probably calques from Czech), and former Kashubian:

Old Czech: *ikto*, *ico*, *ižádný*, *ižádúcí*, *ikterý*, *ijeden*

Old Polish: *ikto*, *ico*, *ižadny*, *ijeden*

Kashubian: *jixtos*

Croatian as well as Czech philologists (especially Gebauer 1929: 661-662) generally agree as to the origin of the prefix *i-* being the scalar particle *i* ‘even, at least’. It would not be unreasonable to suppose the same of the less worked examples in Old Polish and Kashubian. A more interesting question is that of semantics. While BCMS pronouns are non-specific indefinites and don’t combine with negation in the same clause (1), Czech and Polish forms appear almost only under negation (2-3), and the Kashubian pronoun is indefinite, yet specific:

1. *Ako Milan povredi i(t)koga, bi-će kažnjen.* (BCMS)
‘if Milan harms anyone, he will be punished’
2. *i co je tak pevné zde na světě, by nevyhynulo* (Old Czech)
‘nothing in this world is certain enough to persist’
3. *Żołnierz i jeden nie wyszedł z tego kraju* (Old Polish)
‘not one soldier left this country’
4. *Jixtos ve vsi povádâl (...)* (Kashubian)
‘someone in the village said (...)’

How come the same particle rendered at least three different functions? Twardzik (2000) understood this problem, but made no attempt at resolving it. My proposal is to trace a connection between these forms, recurring to linguistic typology and historical syntax (Haspelmath 1997, Willis, Lucas & Breitbarth 2013, Van Alsenoy 2014), and demonstrate how these semantically divergent pronouns might have originated from the same type of Proto-Slavic syntactic structure with the scalar particle *i* ‘even, at least’.

Ivana Kresnik

Sveučilište u Zagrebu

Fakultet hrvatskih studija

ikresnik@fhs.unizg.hr

ivkresnik@gmail.com

Imena u Kasićevim prijevodima životopisa sv. Ignacija Loyolskoga i sv. Franje Ksaverskoga

Prigodom kanonizacije Ignacija Loyolskoga i Franje Ksaverskoga Družba Isusova priredila je dvije publikacije njihovih životopisa na talijanskom jeziku. Bartolomeo Kasić u vrijeme kanonizacije 1622. boravio je u Dubrovniku. Odmah je krenuo u prevođenje Ignacijeva životopisa, a prijevod je završio do kraja godine, te je objavljen 1624. godine. Prijevod životopisa Franje Ksaverskoga objavljen je desetak godina kasnije 1638. godine. Oba se životopisa temelje na bogatoj dokumentiranosti životâ dvaju svetaca, koje su obilježila putovanja po raznim mjestima i susreti s mnogim ljudima. Zbog toga obiluju imenima, koja je u hrvatski jezik prenosio po različitim načelima, a za mnoga imena iz talijanskih izvornika nije imao gotova rješenja u hrvatskom jeziku. Cilj je istraživanja utvrditi po kojim je pravilima Kasić prenosio imena iz talijanskih izvornika u svoje hrvatske prijevode te koje su značajke njegovih potvrda imena u odnosu na dubrovačku tradiciju, gdje je živio, i u odnosu na hrvatski jezik njegova vremena. Korpusni tekstovi za ovo istraživanje su prijevodi *Xivot sfetoga Ignacija* (1624.) i *Xivot sfetoga Franceska Saveria* (1638.) te njihovi talijanski izvornici *Breve relatione della Vita, Miracoli, & Canonizatione di s. Ignatio di Loiola* (1622.) i *Compendio della vita del s. p. Francesco Xaverio* (1622.).

Ključne riječi: Bartolomeo Kasić; Ignacije Loyolski; Franjo Ksaverski; onomastika

Pavao Krmpotić
Zavod za lingvistiku
Filozofski fakultet u Zagrebu
pkrmpoti@m.ffzg.hr

Oronimija praslavenskoga podrijetla na području Hrvatske

U slavenskim jezicima potvrđeno je bogato i raznoliko nazivlje kojim se označava uzvisine, brda, gorske lance i ostale neravnine na površini zemlje. Međutim, unatoč postojanju brojnih primjera slavenskoga gorskog nazivlja samo za nevelik broj leksema takvoga značenja smije se pretpostaviti praslavensko podrijetlo. U hrvatskome jeziku većina takvih primjera nastala je nakon raspada praslavenske jezične zajednice tvorbom pomoću naslijeđenih tvorbenih mehanizama (npr. *grič*, *hrib*), resemantizacijom (npr. *brdo*, *brijeg*, *planina*) ili posuđivanjem iz raznih neslavenskih izvora. Pored takvih, dobro poznatih i opisanih primjera, u izvorima hrvatskoga jezika potvrđeno je više leksema koji svojom tvorbom i etimologijom upućuju na praslavensko podrijetlo, ali unatoč tome nisu zadovoljavajuće opisani u jezikoslovnoj literaturi. U izlaganju će se raspraviti odraze hrvatskoga gorskog nazivlja praslavenskoga podrijetla koji nisu obrađeni u postojećim etimološkim rječnicima hrvatskoga jezika, navesti njihove apelativne i onomastičke potvrde s prostora Hrvatske te slavenske usporednice pomoću kojih će se pokušati rekonstruirati njihov praslavenski oblik i značenje.

Kašupsko *môlczec* ‘biti utrnut’, PIE **melk^w-* ‘ometati, oštetiti’ i praslavenska riječ za ‘šutjeti’

Praslavenski korijen **mьlk-* ‘šutjeti’ (**mьlčati* **mьlčitь* ‘šutjeti’, **mьlknъti* ‘zašutjeti’, **mьlkъ* ‘muk, tišina’; usp. hrv. *mûk*, arh./reg. *mûčati* *mûčim* itd.) nema potpuno razvijenu, pouzdanu etimologiju. Nedavno se tim pitanjem u posebnoj studiji bavio Kölligan (2025) koji kritički ocjenjuje tradicionalno povezivanje prasl. **mьlk-* sa svnjem. *mol(a)wên* ‘trnuti, propadati’, lit. *mûlkis* ‘glupan’ i grč. βλάξ ‘trom, glup’, μαλακός ‘slab’. Iako jedna selektivnija inačica ove tradicionalne etimologije (konkretno takva koja je svedena na sferu ‘glup’ ~ ‘nijem’ i koja uključuje samo dio lit. i grč. materijala, grupiranog pod potencijalnim PIE **m̥l̥ h̥k^(w)-*, kako je prihvaćeno na pr. u ERHJ) svakako ulazi u sferu mogućnosti, ona i dalje ostavlja razloga za sumnju i na semantičkoj i na formalnoj strani, prije svega zbog atipičnoga morfološkog profila izvanoslavenskih izvedenica. Zbog toga mnogi izvori, poput LIV₂ i Derksen EDSIL, navode samo ‘virtualni’ PIE korijen **melk^w-* zapravo ograničen na slavenski.

Kölligan predlaže alternativnu etimologiju koja slavenski glagol povezuje s grčkim μέλω ‘slaviti božanstvo pjevanjem i plesom’, što tumači kao ‘*udobrovoljiti [žrtvom, pjesmom i plesom]’ < predloženo PIE **melk^w-e-* ‘udobrovoljiti’; stativ **m̥l̥ k^w-eh₁-* ‘biti udobrovoljen’ bi onda dao prasl. **mьlč-a-* ‘šutjeti’. Iako Kölligan navodi poticajne paralele za te semantičke razvoje, značenjski se jaz i dalje čini znatnim, a gotovo antonimna značenja predloženih grčkih i slavenskih kognata dovode ovo rješenje u pitanje.

U ovom radu predložemo drugačiji pristup. Poznato je da postoji dobro utvrđeni PIE korijen **melk^w-* ‘ometati, uništiti’ (LIV₂, Kümmel 2025), poznat prvenstveno iz indoiranskog: stav. *vī.mārəncaitē* ‘uništavaju’, ved. *pra mrcyati* ‘oštećuje’, *marcáyati* ‘oštećuje’; također i grč. neokorijen βαλβ- (prema van Beek 2017 pravilno < **m̥l̥ h̥k^w-*), usp. βλάπτω ‘ometati, oštetiti’ i dr.; možda i lat. *mulcāre* ‘oštetiti’ (van Beek 2017). Ovaj bi korijen pružio i idealno formalno podudaranje za prasl. **mьlk-*, međutim dosad nije predložena uvjerljiva semantička i morfološka veza.

Čini se da se takva veza s ovim PIE **melk^w-* može ostvariti ako se uzme u obzir potpuni semantički profil slav. **mьlk-*, koji dosad nije bio razmatran u potrebnoj mjeri pri etimologiziranju ovog korijena. Izvan specijalističkih studija slabo je poznato da u kašupskom *môlczec*, *môlknq̣c* prvenstveno znači ‘biti/postajati ukočen [o ruci ili nozi], biti/postajati utrnut’. Tragovi ovog značenja dokumentirani su i u poljskom te u istočnoslavenskim jezicima (Stieber 1979). Budući da je semantički razvoj u oba smjera (‘utrnut’ ↔ ‘šutljiv/tih’) zamisliv, ali netrivialan (sudeći prema malobrojnim paralelama), sasvim je moguće da je upravo fizičko značenje ‘biti ukočen’ izvorno, dok je značenje ‘šutjeti’ njegovo metonimijsko ili metaforičko proširenje. Radilo bi se svakako još o praslavenskoj inovaciji, a uklanjanje staroga značenja ‘biti ukočen/utrnut’ bilo bi gotovo (ali ne u potpunosti) dovršeno do kasnopraslavenskog razdoblja. U tom slučaju, oblici **mьlčati* ‘biti ukočen, utrnut’ i **mьlknъti* ‘ukočiti se, utrnuti’ mogu se vrlo lako etimologizirati prema PIE **melk^w-* ‘ometati, uništiti’ kao morfološki tipične baltoslavenske stativnointranzitivne formacije. Litavski se materijal potencijalno također može uključiti u ovo novo etimološko objašnjenje.

Bibliografija

- van Beek, Lucien. 2017. ‘Greek βλάπτω and further evidence for a Proto-Greek voicing rule **-ŋ̊ T- > *-ŋ̊ D-*’, [u:] Hansen, Bjarne S. S. i dr. (ur.), *Usque ad radices: Indo-European Studies in honour of Birgit Anette Olsen*. Copenhagen: Museum Tusculanum, 55–72.
- Derksen EDSIL = Derksen, Rick. 2008. *Etymological Dictionary of the Slavic Inherited Lexicon*, Leiden/Boston: Brill.
- ERHJ = Matasović, Ranko i dr. 2016–2021. *Etimološki rječnik hrvatskoga jezika*. Sv. I–II. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- ÈSSJa = Trubačëv, Oleg N. i dr. (ur.). 1974–. *Ètimologičeskij slovar’ slavyanskix jazykov: Praslavyanskij leksičeskij fond*. Sv. I–. Moskva: Nauka.
- Kölligan, Daniel. 2025. ‘Greek μέλω ‘dance and sing’ and Slavic **mьlčati* ‘be silent’’. *Ricerche Linguistiche* II/2025: 219–232.
- Kümmel, Martin. 2025. ‘Addenda und Corrigenda zu LIV²’. Manuscript: www.gw.uni-jena.de/phifakmedia/42185/kuemmelliv2-add.pdf
- LIV₂ = Rix, Helmut i dr. (ur.). 2001. *Lexikon der indogermanischen Verben*. 2. izd. Wiesbaden: Reichert.
- Stieber, Zdzisław. 1979. ‘Kasz. *rąka umółkła*, stros. *ruka umółkła*’. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej* 18: 143–144.

Ranko Matasović

Sveučilište u Zagrebu i HAZU

rmatasov@m.ffzg.hr

Starohrvatski *tepčija* ‘dužnosnik na dvoru narodnih vladara’

Imenica *tepčija* označavala je dužnosnika na vladarskom dvoru, a zabilježena je u starohrvatskim i starosrpskim tekstovima između 11. i 14. stoljeća. U ovom se radu analizira točno značenje te imenice te se pretpostavlja da je njezin najstariji oblik, **tepъčii*, izveden sufiksom *-čii* turkijskoga podrijetla. Taj je sufiks posvjedočen u starocrkvenoslavenskim imenicama *samъčii* ‘upravitelj imanja’, *sokačii* ‘kuhar’ i *knigъčii* ‘pisar’, koje su i same rane turkijske posuđenice iz starobulgarskoga ili avarskoga. Nadalje se dokazuje da je i **tepъčii* iz istoga izvora, te da je riječ o izvedenici iz pridjeva **tep* ‘glavni’, čiji je odraz (*těp*) posvjedočen u čuvaškome, turkijskom jeziku koji je bliskosrodan starobulgarskome. Raspravlja se i o starijim etimologijama riječi *tepčija* (izvođenje iz bizantske titule *topoteretēs*, ili iz korijena stcsl. pridjeva *teplъ* ‘topao’) te se pokazuje zašto su one formalno i značenjski neuvjerljive.

Ana Mihaljević
Institut za hrvatski jezik
amihaljevic@stin.hr

Ženska imena u hrvatskoglagoljičnim liturgijskim tekstovima

U izlaganju će se analizirati osobna imena koja označavaju ženske osobe u hrvatskoglagoljičnim liturgijskim tekstovima iz 14. i 15. stoljeća. Osnovni korpus za analizu čine dva beramska misala (*Prvi beramski misal* i *Drugi beramski misal*) i dva beramska brevijara (*Prvi beramski brevijar* i *Drugi beramski brevijar*), koji su bili predmetom interdisciplinarnih istraživanja Znanstvenoga centra izvrsnosti za hrvatsko glagoljaštvo pri Staroslavenskome institutu te koji su gramatički označeni u bazi beram.stin.hr, te građa za izradu *Rječnika crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije* i njegovi objavljeni svesci s natuknicama od A do I (RCJHR 2000.–, dostupno i mrežno na <https://rjecnik.stin.hr/>). Utvrdit će se inventar tih imena, zatim će se analizirati njihovo podrijetlo i konteksti u kojima se ona pojavljuju. Analizirat će se i način njihove prilagodbe s jezika izvornika na hrvatski crkvenoslavenski jezik. Također, utvrđivat će se na koje se ženske osobe imena odnose. Posebna će se pozornost u izlaganju posvetiti primjerima za koje je teško utvrditi treba li ih uključiti u korpus te za ona za koja je teško jednoznačno utvrditi na koga se odnose.

Dragana Novakov

State University of Novi Pazar
Department of Philological Sciences
Study Program Serbian Literature and Language
Novi Pazar
dragananovakov1@yahoo.com

Tatjana Trajković

University of Niš
Faculty of Philosophy
Department of Serbian Language and Literature
Niš
tatjana.trajkovic@filfak.ni.ac.rs

Toponyms in the *pomenik* of the krka monastery (17th–19th centuries)

This paper examines the toponyms recorded in the *Pomenik* (Orthodox memorial book) of the Krka Monastery (17th–19th centuries). In addition to personal names and a limited number of patronymics, a considerable number of toponyms are attested in the margins of this manuscript book. Some of them have been preserved to the present day in their original forms (*Zagorje*, *Knin*, *Zadar*, *Šibenik*, *Rača Monastery*, *Savina Monastery*), while others have undergone minor phonetic or morphological changes (the village of *Biovičino* – today Biovičino Selo; *Vruška* – today Bruška; *Đevrska* – today Đevrske, etc.).

The study addresses the linguistic, structural, and semantic characteristics of these toponyms, with particular emphasis on their classification according to etymological origin, with a focus on typical Slavic derivational patterns.

Within the framework of semantic-motivational analysis, the paper identifies toponyms formed under the influence of natural features of the geographical environment, such as location, terrain configuration, shape, or visual characteristics of the landscape, including those based on metaphorical models. Particular attention is also given to toponyms motivated by phytonyms and zoonyms. A distinct group is constituted by names derived from appellatives denoting occupations, as well as toponyms formed from personal names. In addition to these categories, the material includes toponyms whose motivation remains insufficiently clarified, either due to opaque etymology or possible scribal errors.

From a word-formation perspective, the toponyms are systematized according to their mode of formation and structural organization. In this regard, simple forms are distinguished, arising through direct toponymization without additional derivational intervention, alongside forms created through the use of affixes, i.e. processes of prefixation, suffixation, and their combination. A separate group is formed by complex toponyms, including compounds, semi-compounds, as well as two-member and multi-member toponymic constructions.

The paper concludes with a comprehensive register of the toponyms recorded in the *Pomenik*.

Keywords: toponyms, *Pomenik*, Krka Monastery, 17th–19th centuries, semantics, etymology.

Josip Perković

Institut za hrvatski jezik

Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb

jperkovic@ihjj.hr

Prilog proučavanju slavenskih etimologija u sjeverozapadnim govorima hrvatskoga jezika: etimologija riječi *harta* 'prljavština' i *hartav* 'prljav'

U ovome će se izlaganju govoriti o etimologiji imenice *harta* 'prljavština' i pridjeva *hartav* 'prljav' potvrđenih u nekim suvremenim sjeverozapadnim hrvatskim govorima (Draganić, Kobilić) i u starijih leksikografa (Jambrešić). U hrvatskim etimološkim priručnicima do danas nije bilo pokušaja tumačenja tih leksema. U izlaganju se riječ izvodi iz istoga korijena koji je u glagolu **xǎriti* 'trljati, strugati' rijetkim sufiksom **-vta*. Izvorno se značenje toga glagola čuva u Bednji u glagolu *hòriti* (*sa*), 1SG *hâurim* (*sa*) 'trljati, brisati, tući', a sa značenjskim pomakom 'trljati, strugati' > 'čistiti' i u ukrajinskome *xápumu* 'čistiti'. Lik *harta* postao bi od **xǎrvta* s pravilnim neocirkumfleksom koji nastaje na mjestu staroga akuta ispadanjem poluglasa. Za semantičku svezu usporednica je glagol *h'orati*, 1SG *h'ogram* 'skidati dlaku sa zaklane svinje' u Murskome Središću te glagol *hâuroti*, 1SG *hâurom* 'polijevati kipućom vodom, furiti' u Bednji. U Kobiliću se istim procesom sa zaklane svinje skida upravo *hôrta* 'prljavština'.

Jurica Polančec

Institut za hrvatski jezik

jpolancec@stin.hr

Nove imenice *i*-sklonidbe u hrvatskom crkvenoslavenskom jeziku

U izlaganju se predstavlja istraživanje o imenicama *i*-osnova u hrvatskom crkvenoslavenskom jeziku (hcs.) te njihovu odnosu prema imenicama *i*-osnova u staroslavenskom i ranim redakcijskim tekstovima. Popis iz hcs. temelji se na građi za *Rječnik crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije* (usp. i Polančec 2025), a za staroslavenski i rane redakcijske tekstove oslanjamo se na dva staroslavenska rječnika (*Slovník nejstarších staroslověnských památek* i *Elektronický slovník jazyka staroslověnského*).

U leksiku hrvatskog crkvenoslavenskog jezika isprepliće se više slojeva, ali se unatoč tome može ustvrditi da većina leksika pripada zajedničkom općeslavenskom leksičkom fondu te leksičkom fondu koji potječe iz staroslavenskih i ranih redakcijskih tekstova. Znatan dio fonda je specifično starohrvatski.

U izlaganju je zato fokus na specifičnom podskupu ovih imenica: riječ je o hcs. *i*-osnovama bez potvrda u staroslavenskim rječnicima. Riječ je relativno malenom broju imenica koje će se pregledno obraditi u tijeku izlaganja. Iz istraživanja su isključene relativno brojne nove hcs. *i*-osnove tvorene sufiksom *-ostb* jer je njihov velik broj posve očekivan. Nasuprot tome, u istraživanje su uključene one hcs. *i*-osnove koje su posvjedočene u staroslavenskim rječnicima, ali isključivo kao imenice *a*-osnova i *o*-osnova. Konačno, naglasit ćemo da u obzir za hcs. uzimamo imenice koje isključivo pripadaju *i*-osnovama, kao i imenice s mješovitom deklinacijom (*i/a*-osnove, *i/o*-osnove).

Istraživanje je pokazalo da je u hcs. jeziku potvrđeno 118 novih imenica *i*-osnova bez paralele u staroslavenskom, ali njih samo 30 nema sufiks *-ostb*. Nadalje, dodatnih 17 imenica *i*-osnova ima paralelu u staroslavenskom, ali paralele u staroslavenskim rječnicima ne pokazuju tragove *i*-osnova.

U radu se stoga pokušava utvrditi podrijetlo novih imenica *i*-osnova, odnosno je li riječ o crkvenoslavizmima koji su posvjedočeni isključivo u hcs. tekstovima ili je pak riječ o vernakularnim (staročakavskim) leksemima. Pretpostavlja se da su nove imenice u većini slučajeva rezultat vernakularnog utjecaja te se takve tvrdnje pokušavaju poduprijeti podacima iz ARj i suvremenih govora. Kod leksema koji su *i*-osnove isključivo u hcs., ali ne i u drugim redakcijama razmatra se pitanje o ranim dijalektalnim razlikama unutar slavenske skupine jezika.

Reference

Polančec, Jurica. 2025. Imenice *i*-osnova ženskog roda u hrvatskom crkvenoslavenskom jeziku. *Filologija* 85(2). 119–154.

Tijmen Pronk

Leiden University Centre for Linguistics

T.C.Pronk@hum.leidenuniv.nl

The European word for sabre and Slavic-Avar contacts

The word for ‘sabre’ entered Europe when it was borrowed from a language of the Avars into Common Slavic. The Avars were an originally nomadic people that settled in the Pannonian basin and founded and ruled the early medieval Avar khaganate from the mid-6th century AD onwards. Although Avar origin of the word for ‘sabre’ has been advocated before, a more detailed analysis of the phonological history of the Slavic words and of the various shapes in which the word was subsequently borrowed into German allows us to trace the history of the word more precisely.

It will be argued that the initial sibilant and internal *-lj- of the Slavic words are consistent with the word entering Common Slavic in the 7th century, which is not long after the first appearance of sabre-like swords in an Avar context in the archaeological record. It is one of the few tangible linguistic traces of Slavic-Avar contact.

The German variants of the word for ‘sabre’, including dialectal forms and forms from older texts, are *Säbel*, *Sabel*, *Säwel*, *Sawel* and *Schebel*. It will be argued that this variation is compatible with a scenario in which that Slavic word was first borrowed into German no later than the 11th century.

Both dates are significantly older than the earliest textual attestations and do not support the idea that the European words for ‘sabre’ are late medieval borrowings from Russian or Hungarian, which is found in a number of modern etymological dictionaries.

Selected references

- Csiky, Gergely. 2015. *Avar-Age Polearms and Edged Weapons: Classification, Typology, Chronology and Technology*. Leiden – Boston: Brill.
- Gołąb, Zbigniew. 1992. *The origins of the Slavs: A linguist's view*. Columbus, OH: Slavica.
- Holzer, Georg. 2007. *Historische Grammatik des Kroatischen: Einleitung und Lautgeschichte der Standardsprache*. Frankfurt am Main etc.: Peter Lang.
- Stachowski, Marek. 2004. The origin of the European word for sabre. *Studia Etymologica Cracoviensia* 9, 133-141.
- Van der Meulen, Reinier. 1940. Over het word sabel. *Mededeelingen der Nederlandsche Akademie van Wetenschappen. Nieuwe reeks, deel 3. Afdeling Letterkunde*, 207-250.
- Vermeer, Willem. 2019. On Avars and affricates: exploring early dialect differences in Slavic. In: Egbert Fortuin, Peter Houtzagers, and Janneke Kalsbeek (eds.), *Dutch Contributions to the Sixteenth International Congress of Slavists – Linguistics*. Leiden: Brill, 328-347.

Jiří Rejzek

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

Jiri.Rejzek@ff.cuni.cz

On the Semantic Development of Proto-Slavic *snaga*

Proto-Slavic **snaga*, **snažbnъ*, and **snažiti se* belong to a group of etymologically obscure words for which no satisfactory cognates have been identified in Baltic or other Indo-European languages. Some scholars have connected them with Lithuanian *nogėtis*, although this word is likewise regarded as etymologically unclear in Lithuanian etymological dictionaries. At the same time, Proto-Slavic *snaga* displays considerable semantic diversity across the Slavic languages, encompassing meanings such as ‘effort, exertion’, ‘strength’, ‘body, physique’, ‘purity’, ‘ornament, jewelry’, ‘ability, capacity’, ‘zeal, enthusiasm’, and others. This paper seeks to analyze the probable semantic development of the lexeme and, on that basis, to formulate possible hypotheses concerning its etymology.

Vladimir Skračić
Veslačka 10, 23000 Zadar
Vladimir.skracic@gmail.com

Onomastički pogled na brojenje hrvatskih otoka

Kako u široj javnosti tako i u znanstvenoj literaturi, razgovor o hrvatskim otocima često započinje o tome koliko ih ima. Međutim, ni jedan od ishoda, kada je riječ o broju, nije isti. Očito je materija kompleksna i prezahtjevna da bi se do jednoznačnog rezultata došlo. Je li točan broj hrvatskih otoka najvažnije što bi o njima trebalo znati, stvar je za raspravu. No, ono što je predmet ovoga istraživanja nije broj otoka već točna identifikacija imenom pojedinog referenta, u našem slučaju otoka u hrvatskom dijelu Jadranskoga mora.

U radu se pokušava na primjeru znanstvenog članka T. Duplančić Leder, T. Ujević i M. Čala (2004)¹ analizirati onomastička strana problema. Ovaj rad se uzima danas kao najpouzdaniji i najiscrpniji popis hrvatskih otoka. I iz geografske perspektive to je sigurno točno. Međutim, ako u definiciju otoka ulazi i njegovo ime i njegova lokacija u prostoru (Jadransko more) onda stvari nisu nedvosmisleno jasne. Problem je u identifikaciji (kojem imenu odgovara koja stvarnost). Naime, u mnogim slučajevima do pouzdane identifikacije može se doći samo provjeravajući površinu otoka i duljinu njegove obalne crte, a ne preko imena. U Jadranu je bezbroj otoka s istim imenima (*Sestrica, Prišnjak, Maslinjak, Borovnik, Vodenjak, Bisaga...*). U nekim slučajevima naveden je u zagradi razlikovni element (najbliži prepoznatljivi lokalitet), ali to nije provedeno konzistentno.

Drugi je problem što ni ovaj popis ne navodi imena grebena i hridi, a njih nije malo (642 - više od polovice svih otočnih konfiguracija). A ime je ime i uglavnom ne ovisi o veličini referenta. Međutim, struktura pojedinih imena u popisu ovisi o nepopisanim imenima grebena i hridi. To nije samo geografski već i onomastički problem, u širem smislu, jezični.

Ključne riječi: otok, otočić, hrid, greben, geografija, onomastika, identifikacija, ime.

¹T. Duplančić Leder, T. Ujević i M. Čala (2004): Coastline lengths and areas of islands in the Croatian part of the Adriatic Sea determined from the topographic maps at the scale 1 : 25 000, *Geoadria*, Zadar, Vol 9, No 1, str. 5-32

Nataša Šprljan
Sveučilište u Zadru
Odjel za lingvistiku
Trg kneza Višeslava 9, 23000 Zadar
nsprljan@unizd.hr

Specifičnosti toponimije otoka Raba

U ovom će izlaganju biti predstavljene neke jezične i semantičke specifičnosti rapske toponimije koje su uočene na temelju detaljne analize toponimske građe prikupljene recentnim terenskim istraživanjem. Sa semantičke točke gledišta, uočen je, primjerice, nesrazmjerno malen udio toponima podmorja i onih motiviranih ribarstvom u odnosu na druge jadranske otoke. Neki toponimski likovi koji su na drugim otocima uobičajeni na Rabu posve izostaju ili se pak javljaju s drugačijim semantizmom. S druge strane, neke od uočljivih toponimskih likova obalne crte susrećemo samo na Rabu, a izuzetno je velika i brojnost ojkonima antroponimnoga postanja. Na jezičnoj razini potvrđeni su, s jedne strane, mnogi arhaizmi danas izgubljeni u govoru, i s druge, određene jezične inovacije (npr. naglasne retrakcije). Od ostalih rapskih naselja jezično odudara Lopar, što je također našlo odraza u toponimiji, što je prije svega vidljivo po određenim tvorebnim postupcima i neočekivanim rješenjima.

Sandra Tamaro Pogorilić

Odsjek za talijanistiku

Filozofski fakultet Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli

Negrijeva 6, HR-52100 Pula

stamaro@unipu.hr

Prilog proučavanju toponimije Banjola

Rad je posvećen toponimiji Banjola, naselja na jugozapadu istarskoga poluotoka u Općini Medulin. Terenskim će se istraživanjem prikupiti toponimi kojima se imenuju šume, livade, brda, njive, puteljci, vrtovi, uvale i ostali geografski lokaliteti Banjola, čiji govor pripada premanturskomu tipu ikavskih štakavsko-čakavskih istarskih govora. Toponimijska će se građa analizirati s motivacijsko-semantičkoga te s etimološkoga aspekta s ciljem raslojavanja različitih jezičnih slojeva i očuvanja vrijedne usmene dijalektalne baštine južne Istre.

Ključne riječi: toponimi, južna Istra, Banjole, premanturski govor

Domagoj Vidović

Institut za hrvatski jezik

Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb

dvidovic@ihjj.hr

Pogled u toponimiju Budve, Paštrovića i Spiča

Područje Budve, Paštrovića i Spiča zauzima središnji dio današnjega Crnogorskoga primorja te je toponomastički vrlo raznoliko. Sam grad Budva i Paštrovići nisu pali pod osmanlijsku vlast za razliku od Spiča koji je bio pod Osmanlijama od 1571. do 1878., što se odrazilo i u mjesnome leksiku i u toponimiji. Stanovništvo je i vjerski raznorodno. Tako je sam grad Budva bio središtem katoličke biskupije te se u njega pravoslavno stanovništvo počelo doseljavati tek koncem XVII. stoljeća, u Paštrovićima su katolici opstali samo u Kastelu Lastva (današnjemu Petrovcu), a u Spiču se, koji se razvio uz benediktinski samostan Gospe Ratačke, nakon osmanlijskih osvajanja, doselio velik broj pravoslavaca iako su katolici ostali većinom sve do 1945.

Petar Skok otkonim Budva drži mediteranskim toponomastičkim reliktom, a u mjesnoj su toponimiji očekivano obilato potvrđeni odrazi supstratnoga dalmatoromanskog sloja, primjerice Spič (usp. hospicij), Sušćepan (sveti Stjepan; danas Sveti Stefan), Sutomore (Sveta Marija), Mogren (*MĀLU GRANEU ‘mogradanj’), Mirište (*MŪRU), Piskara (*PĪSCĀRIA), Praskvica (PERSĪCA), Šušanj (SOSIĀNA) i Tiglarice (TĒGŪLA). Ujedno je izrazito potvrđen i adstratni romanski sloj koji se ogleda u toponimima Porat (usp. tal. porto), Maine (< maina ‘bonaca, utiha’ < tal. mainare ‘spustiti jedro’), Velika pjaceta (< velik + piazzeta ‘manji trg’), Tunja (< tunja ‘povraz, nit na kojoj je udica kojom se lovi’ < mlet. togn), Školj (< scoglio ‘otok’), Školijera (< scogliera ‘greben’) i Beneficenca (usp. tal. beneficenza). Toponimizirala su se i imena mnogih utvrda, npr. Rotonda (usp. tal. rotonda ‘građevina kružna tlocrta i cilindrična oblika nadsvođena kupolom’; u povijesnim se vrelima utvrda naziva i Rebeka), Citadela (< tal. cittadella ‘obrambena utvrda koja dominira nad gradom’) ili Kastio Svete Marije (kastio ‘kaštel, tvrđava’), Barbakan (< barbakan ‘vrsta utvrde’ < srlat. barbacana), Repecco (danas se naziva Repeno), Gradenigo (budvanska kula je prozvana po prefektu i poslije providuru Ivanu Pavlu Gradenigu, koji ju je obnavljao 1639. – 1646.), Đurdevac (< Đurađ ‘Juraj’) i Donžon (< franc. donjon ‘obrambeni toranj’).

Nikola Vuletić

Sveučilište u Zadru

Centar za jadransku onomastiku i etnolingvistiku

Trg kneza Višeslava 9, 23000 Zadar

nvuletic@unizd.hr

Ususret novomu projektu: toponimija i toponimijski leksik otoka Mljeta

Po dovršetku osme monografije iz biblioteke *Onomastica Adriatica*, posvećene toponimiji otoka Raba, Centar za jadransku onomastiku i etnolingvistiku okreće se novomu terenu: Mljetu, osmomu po veličini hrvatskom otoku. Skokovo mljetsko poglavlje *Slavenstva i romanstva na jadranskim otocima* (1950) ne temelji se na terenskom radu, već na studiji Branimira Gušića „Mljet. Antropogeografska ispitivanja“ iz 1931. godine. Nakon Skoka, mljetskom se toponimijom, točnije njezinim glasovnim i prozodijskim obilježjima, bavio Petar Šimunović u radu „Toponimijsko-dijalekatski prilozi s Mljeta“ (1970.), oslanjajući se na bilješke iz dijalektološkog istraživanja provedena 1966. godine. Iscrpna je dokumentacija i obrada mljetske toponimije do danas ostala *desideratum* naše toponomastike. Praznina je to koju sada namjeravamo popuniti, terenskim istraživanjima i novom toponomastičkom monografijom. U ovom izlaganju prikazat ćemo temeljne značajke mljetske toponimije na primjeru građe iz Babinoga Polja, povijesnoga središta otoka, gdje smo ove godine započeli terenski rad. Na iscrpnijoj građi od one kojom su raspolagali naši prethodnici, osobitu ćemo pozornost posvetiti toponimijskom leksiku i distinktivnim obilježjima lokalne toponimije.

Andrija Živković

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

azivkovi1@m.ffzg.hr

Hrvatski antroponimi s dočetakom *man*

U izlaganju se analiziraju hrvatska osobna imena i prezimena s dočetakom *man*. U analizu su uključena i prezimena tvorena od antroponima na *man* sufiksima *-ić* i *-ov*, to jest prezimena s dočetcima *manić*, *manov* i *manović*. Donosi se popis suvremenih i povijesnih antroponima s dočetakom *man* uz mjesta i vremena njihovih povijesnih potvrda. Regionalna se i kronološka distribucija takvih antroponima nastoji povezati sa saznanjima iz povijesne antroponimije i demografije. Pokušava se ustanoviti koji su od antroponima na *man* tvoreni na hrvatskom govornom području, koji su na hrvatskom govornom području nastali od posuđenica, a koji su u hrvatski antroponimijski fond dospjeli imigracijom stanovništva iz nehrvatskih krajeva. Propituje se je li objašnjenje o podrijetlu antroponimijskoga sufiksa *-man* doneseno u *Etimologijskom rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika* (1971–1973) Petra Skoka, da sufiks nastaje morfološkom reanalizom antroponima s dočetakom *mir* te dodavanjem sufiksa *-an* na mjesto percipiranoga sufiksa *-ir*, uvjerljivo te na koje je od popisanih antroponima primjenjivo, a za koje valja tražiti drugačiju etimologiju. Nastoji se rasvijetliti podrijetlo kako dočetka *man*, tako i drugih elemenata u antroponimima neprozirne etimologije.

Ključne riječi: antroponimi, osobna imena, prezimena, etimologija, *man*

Croatian Anthroponyms with the Element *man*

The presentation analyzes Croatian personal names and surnames with the element *man*. The analysis also includes surnames formed from anthroponyms with the *man* element by adding the suffixes *-ić* and *-ov*, that is, surnames ending in *manić*, *manov*, and *manović*. A list of contemporary and historical anthroponyms with the element *man* is provided, along with the locations and dates of their historical attestation. The regional and chronological distribution of such anthroponyms is sought to be correlated with insights from historical anthroponymy and demography. An attempt is made to determine which of the *man* anthroponyms were formed in Croatian-speaking areas, which originated in Croatian-speaking areas from loanwords, and which entered the Croatian anthroponomic fund through the immigration of people from non-Croatian regions. The explanation for the origin of the anthroponomic suffix *-man*, provided in the *Etymological Dictionary of the Croatian or Serbian Language* (1971–1973) by Petar Skok, that the suffix is formed by the morphological reanalysis of anthroponyms ending in *mir* and by adding the suffix *-an* in place of the perceived suffix *-ir*, is examined for its persuasiveness and applicableness for the listed anthroponyms. The origin of both the *man* element and other elements in anthroponyms of obscure etymology is sought to be elucidated.

Keywords: anthroponyms, personal names, surnames, etymology, *man*